

Mátyus Aliz

Egy kisfiú a zalalövői földbirtokosház udvarán

Ferenc ő, a bátyám. A régi világból az újabb átmenetben, a zalalövői templommal szemben futó utcának a baljára felépült ház hosszú udvarán, még a családé a ház, magántulajdon, ő patyolattiszta fehér ruhában, áll és néz valahova messze előre. Csakúgy, mint kedvenc képemen, amelyen csináltatott pizzamájában is, állva a kiságyában, kapaszkodik a farácsba és néz. Hogy mit lát lelki szemével, arról akkor lehetne fogalmunk, ha tudhatnánk, hogy mondanak-e egy kétéves sincs fiúnak meséket az apjáról, akit sose látott. Mutatott-e neki anyánk fényképet róla, amely apánk szerint, amikor ő végre hazatért, ott állt a zongorán. A kis Ferenc pedig elindult feléje, és azt mondta neki, apa. De ha mutatott, akkor mit mondott anyánk arról, hogy hol marad ilyen sokáig az apa, és mikor jön meg? Miért nincs a családdal? Anya a családjában várja haza férjét, a kis Ferencsel. Géza nagypapa a gazda, a családi legenda szerint Franciaországból, a lotaringiai, elzászi részről, még a francia forradalom után országunkba jövő Czencz család leszármazottja, aki sose tudta feleségét, Ilonka nagymamát, a méltóságos asszonyt gazdagságban még csak megközelíteni sem. Ilonka nagymamát ugyanis örökbe fogadta, adoptálta egy gyerektelen rokon család, így két örökségre is szert tett. Ilonka nagymamával járt sok föld, báró felmenők, és hozott magával mindehhez nagy vendégeskedések rendezésére való hajlamot. A kis Ferenc ebben a környezetben éli élete legmeghatározóbb napjait, Géza nagypapa még Pápán is tanítja őt mesterségekre, még a nyúl megnyúzására is, Ilonka nagymama inkább a pesti unokákat várja haza, anya nővérének, Klárának a lányait, akikkel néhanap a királyi hidász és építész apjuk is érkezik, de mintha nem abból a családból mintázna magának a kis Ferenc apaképet. Valószínűbb, hogy harsány fiúgyerekektől hallja hosszú útján a ház hosszú udvarán, amelyet cselédházak szegélyeznek, amint apát kiáltanak, elébe szaladnak, és indulnak ugrálva a mezőről hazatérővel kézen fogva, mennek együtt befelé. Ő, amikor már mögé kerülnek, akkor sem fordul vissza, járja az útját, sétál, egyedül, lefelé a hosszú udvaron. Senki nem zavarja meg útjában. Elsétál az udvar egy bizonyos pontjáig, s hogy ott a silószagot érzi meg, és attól fordul vissza, vagy mástól, nem tudni, elindul visszafelé. Jövet ugyanolyan tiszta, mint menet. Nem gyűjtögető gyerek, nem nyúlna le a földre, nem szed kavicsokat, nem is lelhet a földön érdekességeket, amiket felvehetne, mert nem is vizsgál a földön semmit. Nem a földet nézi, előrenéz. Fejmagasságban előre, a levegőbe. Apát képzel magának. Ezt teszi a rácsos kiságyában állva is. A mesékből színezi ki. Kardja van és huszársapkája. Lovon ül és megmenti a királykisasszonyt. Ilyen képzetekhez a tiszta kéz jár. És az övé az udvaron is éppen olyan tiszta, mint amikor a szobájukban ülnek az anyjával. A ház toronyszobájában. Amely anyjának már leánykorában is a kedvence volt. Ezért is lett az övé. Nem volt nagy szoba, de volt benne fantázia.

És később minden emléke ehhez kötődött. Ablaka alatt szerenádozott neki a kis Ferenc apja, a pápai kántortanító, aki nem adta fel, hogy felesége lesz a földbirtokoslány. Ezért maradt életben a Don-kanyarban, ami századosként nem volt könnyű, sebesüléséből is ezért gyógyult fel. Ha már egyszer addig is eljutott, hogy zalalövői legények segítségével a templomból a harmóniumot a toronyszoba ablaka alá kivitték, ő azon tudott játszani, hát azon játszott a választottjának, nem lehetett, hogy egy ilyen jó, virtuosus ötlet, jó megvalósítással és fogadtatással, veszendőbe menjen. Mennyi mindentről nem, de erről még a pápai ebédlőasztalt körül ülve is, hallottuk a mesét. Nem úgy, mint azokról az évekről, amikből a kis Ferenc várta haza apát. Arról ott volt egy imakönyvben, az orosz fogolytáborokban anyához levelek formájában írt feljegyzéssor, napló, de azt, amíg apa élt, senki se látta, anya se, soha. Azokat akkor lehetett volna olvasni, elolvasni, újraolvasni, ha el lehetett volna azt a világot felejtetni, mert nincs folytatása. De volt. Elemeiben érkezett eleinte, aztán elhatalmasodott, s úgy maradt, még a mi felnőtt, gyerekes szülő korunkra is. Apa, mint ez az imakönyvbe került mondataiból kiderült, megtapasztalta a különbséget az orosz öregek és fiatalok között, emberségben az előbbieik javára, és sok múltot annak a még Istent ismerő generációnak a jóságán az ő túlélésükben.

Mielőtt apa az utolsó stációt is megkezdte, orosz fogsága két évét, élete kilenc évéből, amit katonaként, majd háborúban, végül fogolyként töltött, már feleségének tudta anyát, és várandós anyának. Elvitték 1945 júniusában, békeidőben, tisztársaival együtt, egy éjszaka bekerítve a sorokpolányi katonai tábor, hogy *nehogy más is bekerüljön közéjük, mert csak ők mehetnek igazoló bizottság elé, hogy leszerelésükről papírjuk legyen.* A marhavagonok Budapestre indultak meg velük, de huszonhét nap után szálltak le a táborokba elosztó helyen, Iaşiban, magyarul Jászvásáron. A vagononként negyven tiszt, napi egy vödör híg moslék mellett ide úgy érkezett, hogy apa szerint az eső, ami a leszállásnál fogadta őket, életmentő volt. És hány ilyen véletlenül múlt meg az élete, egészen hazakerüléséig, 1947 júniusáig. 1939-től, tizennyolc éves korától huszonhét éves koráig minden Zalalövőn töltött időben nemcsak a virtusát, de a leleményét is bevetette anya megnyerésére. A szülők akkortól enyhültek irányában, amikor vitézzé avatták és zászlóssá léptették elő. A vitézi címmel kis névjegykártyák készültek kis borítékban apának. Mire nem volt jó a nagyvezüst és a vitézi cím a Don-kanyar hőstetteiért. Aztán tetszett anya szüleinek apa katonai megbízatása, melynek feladatait egyenesen a kormányzó úr testőr-századosától kapta, és titkos megbízatás volt, 1944 áprilisában, miszerint levante körzetparancsnokként ismerkedjen meg Zalalövőn a tartalékos tisztekkel, értelmiséggel, földbirtokosokkal, és puhatolja ki, hogy egy angol ejtőernyős megszállás esetén kikre lehet számítani. És miközben apa a zalalövői előkelőségek angolok iránti érzelmeit puhatolta, olyan tette szánta magát a zalalövői bálon, ami őt is megpróbálta, de érdemesnek bizonyult. Más lányokkal, és nem a választottjával táncolta végig az éjszakát, és a feleségnek akart Czencz lányt csak a bál végén kérte fel, aki nem is értette, mi történhetett, és akiben épp ezért a szerelem lángja nagyra lobbant. Átéltte, milyen az, ha akivel szeretik egymást, mást választ (ha csak egy falusi bálon is, éjfél után kettőig). Apának, parasztszalád első generációs értelmiségi gyerekeként, megvoltak egy lány meghódításához a szükséges fortélyai. És neki is volt szüleitől mit örököl-

nie, akik már a gyerekkorában kétszer megjárták vele Amerikát, mert beszálló vendéglőt akartak építeni Pápán. Második amerikai munkavállalásuk alatt apa már nem egy farmon töltötte a napjait, kisgyerekként, hanem az angol nyelvű iskolában. Ennek köszönhető, hogy Iaşiban, találva egy Schidlof -féle angol nyelvtant, arra jutott, hogy ha a kiírt 1000 szónak több mint a felére emlékszik, akkor e mellett a nyelv mellett dönt. Feleségének azt írta erről levelében, az imakönyvbe, hogy mert a németek között csak a bácskai svábokkal tudnak beszélni, a németekkel egyikük sem tud tökéletesen szót érteni, az oroszokkal pedig egyáltalán nem, és ezért olyanok, mint a kuka, csak mutogatnak és nyöszörögnek, hogy tökéletesebb legyen a Bábel, ő angolt tanul. És hogy apa a jelent és jövőt akkor még mennyire egyben, egy belátható folyamatként képzelte, tanúskodnak mondatai: *Otthon, Édes, együtt tanulunk. Ezt a nyelvet megtanuljuk. Az oroszhoz semmi kedvem. Tudja Isten, nem bírom valahogy.* Apát a családjából, elsősorban anyjától örökölt képességei, melyekhez hozzájött még tehetsége az ehhez fontos területeken, udvarlása során is segítették, ennek ellenére, anyát illetően biztos a dolgában 1944. december huszonharmadikáig nem lehetett. Akkor a zalalövői templomban kimondhatták egymásnak az igent. Apa elérte, hogy az a lány, aki csak ebben a háborútól felfordult világban kerülhetett kapcsolatba vele, őt akarja. Olyan erősen, hogy a szülei is elfogadtassa.

A kis Ferenc, apát képzelve magának, csodásat, amíg meg nem kapta, anyjával élt burokban. Egymásért, és a harmadik hiányában olyan erősben, hogy ez még a később, a Pápán megörökített képeken is látszik. Anya tartja Ferencet a pápai igen nagy fakapu legfelső fagerendáján, Ferenc élvezi a magasságot, az anyai kéz adta biztonságot, a kis Ferenc ott fent óriás. Nézem az udvar közepéről, letről, nem szólítanám meg őket. Ülök a kisszékemen, bátyámtól örököltem, neki csináltatták asztalossal Zalalövön, kezemben lapát, azzal ütögetem a földet, apát várom. Ferencnek anya, nekem apa. Megjön, felkap, ölel, puszil, feldob a levegőbe, ráültet az NSU motor tankjára, járunk körbe-körbe az udvaron. Ők egy kettős, mi egy kettős. És mivé lesz a harmadiknak született öcsénk...

Állunk a pápai, alsóvárosi házunk középső szobájában, köröttünk egy összecsomagolt lakás, várjuk apát haza, és a ház elé a kisteherautót, amely visz minket Gergelyékkel együtt, át a határon. Apa az Anna-templomba ment, velünk vasárnaponként, karácsonykor se jött, nem jött soha, mi mentünk, hárman, anyával, szedve a lábunkat, most meg elment. Egy utolsót imádkozni? Sose láttuk apánkat imádkozni. A templom után hazajött, körbevettük, ő pedig annyit mondott, hogy pakoljatok ki, nem megyünk sehova. Felnőttként tudtam meg, az orosz fogságban teleírt imakönyvből anyánkhoz szóló leveleinek a kimásolása közben, hogy nekem vallásos apám volt. A pápai tanítóképzőnek és Lauday Sándor osztályfőnök úr életre szóló tanácsának köszönhetően: fiaim, őrizték meg, megőrizte az idealizmusát. S ezek az életét mentették meg. A kongregációs imakönyve is, amelybe írt a fogságban, a képzőből volt. Gyönyörű az írása is, amit el se tudnék másképpen olvasni, és ki se tudnám másolni a kisarasz nagyságú imakönyvből. Különösen, hogy a levelek grafitceruzával íródtak. „Semmi kilátás a gyors hazajutásra, de azt tudjuk, hogy borzasztó vége

lesz, ha ilyen körülmények között kell kitelelni. (...) Az itt levő 1060 ember elhalálozási száma megfelel egy városénak. Naponta temetés. Pedig még nincs tél! Lerongyolódva, kiéhezve, átfázva és kifáradva lézengenek az emberek. Ha karácsonyig nem jutunk haza, halált hozó állapotok fognak bekövetkezni. Hát még egy fertőző betegség, kiütéses tífusz. Legyengült szervezetekkel nem tudunk ellenállni semminek. (...) Most vettem észre, hogy ide értem az imakönyvben: *Hallatlan dolog: – hogy te bárkit is gyámoltalanul magára hagyta!...* Szűz Anyám, segíts haza karácsonykor, Ámen. Most értem a legszebb imádsághoz. Ezzel az imával kérem a Szűz Anyát, könyörögjön szentséges fiánál, hogy karácsonyra Nálad legyen, Édes. Úgy érzem, meghallgatja Szűz Anyám. (...) Azon töröm a fejemet már napok óta: kisfiunk van-e vagy kislányunk. (...) Istenem, csak már láthatnálak Benneteket!”

Idealizmusa ereje, hite és az imák fölé, mellé, közé és alá írt sorok, a levelek mentették meg apát és hozták haza a táborokból, Kurszkból, Obojából, Rzsavából, a riskovói haláltáborból. Minden levél egy-egy találkozás volt anyánkkal.

A hazatéréshez szükséges idealizmus sajátja lett a tanítóképzőben. Csak úgy, mint vallásos hite. Kántortanítói hit, egy életre szóló, akár templomot se látva. Apa nem járt az Anna-templomban, a mi templomunkban, az alsó-városiban 1948-tól 1956-ig. Akkor biztosan megállt hátul, megérezte, milyen nagy az Isten háza, határozott a sorsunkról, itt maradtunk. Később arról, hogy elmenni akartunk, maradtunk, soha nem beszélt. A fogságról sem, csak a hazaérkezésükről. Az imakönyvével együtt hazajött. És hogy a hivatalos ünneplést kikerülje, a forgatókönyvet előre tudva, nem ment el a Keleti pályaudvarig, leugrott Zuglóban a vonatról, édesanyja nővérének a háza közelében. És amikor elért Zalalövőre, a kis Feri szaladt feléje, és azt kiabálta, apa, apa. De ez az ember nem az volt, akit ő várt.

Kezében tartja lapunkat, Kedves Olvasó – hadd higgyük, hogy „nyert ügyünk van” így, mert törekvéseinket megítélheti, s határozhat arra, hogy adójának egy százalékát alapítványunknak ajánlja föl.

Ezt megteheti, ha kedvezményezettként

a **Cédrus Művészeti Alapítványt**

nevezi meg, adószámunk pedig:

18110661-2-41.

Köszönjük.